

O'SMIR O'QUVCHILARDA OTA-ONALAR BILAN SHAXSLARARO
MUNOSABATLARNI YO'LGA QO'YISHDAGI PSIXOLOGIK MUAMMOLAR

Karimqulova Surayyo Numonjon qizi

Qarshi davlat universiteti tadqiqotchisi

E-mail: surayyokarimqulova28@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqolada o'smir o'quvchilar va ota-onalar o'rtasidagi shaxslararo munosabatlarni yo'lga qo'yishda uchraydigan psixologik muammolar tahlil qilingan. O'smirlik davrining psixologik xususiyatlari, oiladagi muloqot, o'zaro ishonch va tushunish darajasining ota-ona hamda farzand munosabatlariga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, shaxslararo munosabatlarda yuzaga keladigan psixologik to'siqlar hamda ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *o'smir o'quvchilar, ota-onalar, shaxslararo munosabatlar, psixologik muammolar, oilaviy muloqot, o'zaro ishonch, psixologik to'siqlar.*

Annotation. *This article analyzes the psychological problems encountered in establishing interpersonal relationships between adolescent students and their parents. It highlights the psychological characteristics of adolescence and examines the influence of family communication, mutual trust, and understanding on parent-child relationships. The article also discusses the psychological barriers that arise in interpersonal relationships and provides recommendations for overcoming them.*

Keywords: *adolescent students, parents, interpersonal relationships, psychological problems, family communication, mutual trust, psychological barriers.*

Аннотация. *В данной статье проанализированы психологические проблемы, возникающие при формировании межличностных отношений между подростками и их родителями. Освещены психологические особенности подросткового возраста, а также влияние семейного общения, взаимного доверия и взаимопонимания на взаимоотношения родителей и детей. Кроме того, рассмотрены психологические барьеры, возникающие в межличностных отношениях, и представлены рекомендации по их преодолению.*

Ключевые слова: *подростки, родители, межличностные отношения, психологические проблемы, семейное общение, взаимное доверие, психологические барьеры.*

Kirish. O'smirlik davri shaxs rivojlanishining eng muhim va murakkab bosqichlaridan biri hisoblanadi. Aynan shu davrda o'smirning mustaqil fikrlashi, o'zini anglash, qadriyatlari va ijtimoiy munosabatlari shakllanadi. Bu jarayonda ota-onalar bilan o'rnatilgan sog'lom shaxslararo munosabatlar o'smirning psixologik barqarorligi va ijtimoiy moslashuvining muhim omili hisoblanadi. Biroq oiladagi muloqotning yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi, o'zaro ishonchning susayishi hamda avlodlar o'rtasidagi qarashlar tafovuti

turli psixologik muammolar va nizoli vaziyatlarning yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda. O'zbekistonda oila institutini mustahkamlash hamda yoshlarning ma'naviy-ruhiy salomatligini ta'minlashga qaratilgan davlat siyosati va psixologik tadqiqotlar ota-onalar bilan samarali muloqotni rivojlantirish o'smirlarning ijtimoiy moslashuvi va emotsional barqarorligini sezilarli darajada yaxshilashini ko'rsatmoqda. Ushbu tezisda o'smir o'quvchilar va ota-onalar o'rtasidagi shaxslararo munosabatlarni yo'lga qo'yishda uchraydigan psixologik muammolar, ularning asosiy sabablari hamda ularni bartaraf etishning samarali psixologik yondashuvlari ilmiy manbalar va amaliy tavsiyalar asosida tahlil qilinadi.

Asosiy qism. O'smirlik davri shaxsning psixologik va ijtimoiy rivojlanishida eng mas'uliyatli bosqichlardan biri hisoblanadi. Bu davrda o'smirning mustaqillikka intilishi, o'zini anglash ehtiyoji va emotsional o'zgarishlari ota-onalar bilan bo'ladigan munosabatlarga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Amerikalik psixolog **Erik Erikson** o'smirlik davrini "identiklikka erishish – rol chalkashligi" bosqichi sifatida tavsiflaydi. Mazkur bosqichda o'smir o'z shaxsini anglashga harakat qiladi, ota-onalar esa unga mustaqillik va nazorat o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashi zarur[1]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onaning qo'llab-quvvatlovchi munosabati o'smirlarning emotsional barqarorligi va o'ziga bo'lgan ishonchini sezilarli darajada oshiradi. Amerikalik psixolog **Diana Baumrind** oilaviy tarbiya uslublarini avtoritar, demokratik va liberal turlarga ajratadi. Demokratik tarbiya uslubi hukm surgan oilalarda o'smirlar bilan ota-onalar o'rtasidagi ishonchli muloqot yuqori bo'lib, nizolar kamroq uchraydi[2]. Aksincha, haddan tashqari qat'iy nazorat yoki befarqlik shaxslararo munosabatlarning izdan chiqishiga, o'zaro tushunmovchilik va psixologik ziddiyatlarning kuchayishiga olib keladi.

Lev Vygotskiy shaxs rivojlanishida ijtimoiy muhit va muloqotning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, oila o'smirning birlamchi ijtimoiy muhiti bo'lib, ota-onalar bilan olib boriladigan samimiy muloqot, qo'llab-quvvatlash va hamkorlik shaxsning psixologik kamolotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi[3]. Ota-onalar va farzand o'rtasidagi ochiq muloqot o'smirning o'z fikrini erkin ifoda etishi, muammolarini yashirmasdan bayon qilishi hamda nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal etishiga yordam beradi.

O'zbek psixologlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ham oiladagi sog'lom psixologik muhit, o'zaro hurmat va ishonch o'smir shaxsining barkamol rivojlanishida muhim omil sifatida baholanadi. Ota-onalar tomonidan farzandning fikrini tinglash, uning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, hissiy qo'llab-quvvatlash hamda ijobiy muloqot usullaridan foydalanish oilaviy munosabatlarni mustahkamlaydi. Aksincha, doimiy tanqid, taqqoslash, haddan tashqari nazorat yoki e'tiborsizlik o'smirda xavotir, tajovuzkorlik va ijtimoiy moslashuvning pasayishiga sabab bo'lishi mumkin. Shaxslararo munosabatlarni mustahkamlashda quyidagi psixologik yondashuvlar samarali hisoblanadi:

- **Faol tinglash usuli.** Ota-onalar farzandning fikr va his-tuyg'ularini diqqat bilan tinglashi, uni hukm qilmasdan tushunishga harakat qilishi o'zaro ishonchni mustahkamlaydi.

- **Birgalikdagi faoliyat.** Oilaviy suhbatlar, sport, kitob mutolaasi yoki sayr kabi mashg'ulotlar emotsional yaqinlikni kuchaytiradi va muloqot sifatini yaxshilaydi.
- **Ijobiy muloqot texnikalari.** Tanbeh berish o'rniga tushuntirish, rag'batlantirish va muammoni birgalikda muhokama qilish nizolar sonini kamaytiradi[4].
- **Konfliktlarni konstruktiv hal etish.** Muammoni ayblash orqali emas, balki murosaga kelish, fikr almashish va o'zaro hurmat tamoyillari asosida hal qilish shaxslararo munosabatlarni mustahkamlaydi.

Bundan tashqari, ota-onalarning psixologik bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Psixologik treninglar, oilaviy maslahatlar va maktab psixologi bilan hamkorlik ota-onalar va o'smirlar o'rtasidagi muloqotni yaxshilashga xizmat qiladi. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalaridan oqilona foydalanish, oilada ochiq va samimiy muloqot muhitini yaratish hamda o'smirning fikriga hurmat bilan yondashish sog'lom shaxslararo munosabatlarni shakllantirishning eng muhim omillaridan hisoblanadi.

Xulosa. O'smirlar psixologiyasiga oid zamonaviy ilmiy yondashuvlar shuni ko'rsatadiki, ota-onalar va o'smirlar o'rtasidagi sog'lom shaxslararo munosabatlar o'smir shaxsining psixologik rivojlanishi, emotsional barqarorligi va ijtimoiy moslashuvida muhim omil hisoblanadi. Eriksonning psixososial rivojlanish nazariyasi, Baumrindning ota-onalik uslublari hamda Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy yondashuvi oiladagi samimiy muloqot, o'zaro hurmat va ishonchga asoslangan munosabatlar o'smirning sog'lom shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qilishini tasdiqlaydi. O'zbekistonlik psixolog olimlar (E.G'. G'oziev, V.M. Karimova, G.B. Shoumarov va boshqalar) tadqiqotlarida ham oiladagi ijobiy psixologik muhit va ota-onalarning farzandga nisbatan qo'llab-quvvatlovchi munosabati o'smirlarning ruhiy salomatligi va ijtimoiy faolligini oshirishi ta'kidlanadi. Faol tinglash, empatiya, konstruktiv muloqot va konfliktlarni tinch yo'l bilan hal etish ota-onalar hamda o'smirlar o'rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi, oiladagi psixologik muhitni yaxshilaydi va nizoli vaziyatlarning kamayishiga yordam beradi. Shuningdek, oilaviy tadbirlar, birgalikdagi faoliyat, sport, kitob mutolaasi va samimiy suhbatlar o'smirning o'zini qadrlangan va tushunilgan his qilishiga xizmat qiladi.

O'smir uchun eng muhim psixologik tayanch – bu ota-onasining ishonchi, qo'llab-quvvatlashi va mehridir. Shu sababli ota-onalar farzandning fikrini hurmat bilan tinglashi, uning his-tuyg'ularini tushunishga harakat qilishi va muammolarni birgalikda muhokama qilishi zarur. Ota-onalar va o'smirlar o'rtasidagi sog'lom shaxslararo munosabatlarni rivojlantirish nafaqat bugungi kunning dolzarb psixologik vazifasi, balki kelajakda barkamol, ma'naviy yetuk va ijtimoiy faol avlodni tarbiyalashning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Mazkur yondashuvni oilaviy hayotga izchil tatbiq etish orqali o'smirlarda o'ziga ishonch, mas'uliyat hissi, ijobiy qadriyatlar va sog'lom ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Erikson E. H. Identity: Youth and Crisis. New York: W.W. Norton, 1968. – B. 128–156.
2. Baumrind D. Current Patterns of Parental Authority. Developmental Psychology Monographs, 1971. Vol. 4(1). – B. 1–103.
3. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge: Harvard University Press, 1978. – B. 84–91.
4. G'oziev E. G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2002. – B. 214–228.
5. Satir V. The New Peoplemaking. Palo Alto: Science and Behavior Books, 1988. – B. 175–190.
6. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. Harvard University Press, 1979. – B. 101–118.
7. Gordon T. Parent Effectiveness Training. New York: Three Rivers Press, 2000. – B. 95–123.
8. Karimova V. M. Oila psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – B. 132–148.